

bolsjevikkerne efter magtovertagelsen i stigende grad blev isoleret fra den omgivende verdens realiteter og derfor faldt tilbage på marxistiske dogmer om revolutionens uundgåelighed. Hertil bidrog i øvrigt de rapporter, de fik fra revolutionære i udlandet, og som grotesk overdrev omfanget af og intensiteten i den sociale uro i Vesteuropa. Her spillede ROSTA-bureauet i København også en rolle.

Man noterer sig rent rutinemæssigt, at alt hvad der hedder Skandinavien også i denne bog er negligeret. Og dog findes der engelsksproget litteratur, der omtaler f.eks. den bolsjevikiske Skandinavien-missions rolle i den tidlige bolsjevikiske udenrigspolitik. I øvrigt er der tale om en solid, sober og velskrevet fremstilling.

Bent Jensen

B. N. PONOMARJOV M.F.L.: Sovjetunionens Kommunistiske Partis historie 2. Perioden fra 1936. København, Forlaget Tiden, 1980. 219 s. 75,00 kr.

Første bind i denne sovjetiske partihistorie blev anmeldt i Historisk Tidsskrift bd. 78, s. 629f. Den generelle karakteristik af bind 1 dækker også det nu foreliggende bind 2. Der er ikke tale om en historisk fremstilling i faglig forstand, men om en politisk-ideologisk lærebog til brug for de Moskva-loyale partiers skolingskurser. Hermed er også sagt, at bogen unddrager sig en anmeldelse i normal forstand. I det følgende skal derfor kun kort gives et indtryk af indholdet.

Bogen har tre hovedafsnit: 1) Fra socialismen til kommunismen (1936–1960), 2) Fredens og kommunismens bannerfører (1961–1975) og 3) Partiet fører det sovjetiske folk frem til kommunismen (1976 ff.). Denne inddeling skyldes, at Stalin i 1936 erklærede socialismen for opbygget, at Krustjov i 1961 erklærede den kommunistiske opbygning for påbegyndt (med forudsagt afslutning ca. 1980), og at Brezjnev i 1976 erklærede, at man stadig nærmede sig den fulde kommunisme under partiets førerskab. Af de to første førere nævnes Krustjov – der var sovjetregimets ledende mand gennem ti år – én gang, nemlig i forbindelse med hans »anmodning om at blive fritaget for sine pligter«. Stalin – der var den ubestridte fører i et kvart århundrede – nævnes ligeledes en enkelt gang under gennemgangen af de sidste sytten år af hans periode. Hertil kommer i forbindelse med omtalen af den 20. partikongres i 1956 en ganske kort redegørelse for dyrkelsen af Stalins person, kritikken af Stalin på denne kongres samt »overvindelsen af dens (persondyrkelsens) skadelige følger«. Partiets nuværende førstemand nævnes derimod hele tiden. Der opstår derfor den ejendommelighed, at mens partiet i Lenins periode hele tiden personificeres, bliver det ganske anonymt i perioden 1924–1964 for derpå at blive personificeret.

Også på anden måde er fremstillingen bemærkelsesværdig. Der forekommer spring i teksten, der tyder på indsættelsen af »nødvendige« passager i et oprindeligt udkast. Der er overhovedet ingen kommentar til, at der mellem 1939 og 1952 ikke blev afholdt partikongres, skønt det ifølge partiets statutter skulle ske hvert fjerde år. Hele den terrorperiode i slutningen af 1930'erne, der har sat et uudsletteligt præg på den sovjetiske befolkning, og hvorunder millioner gik til grunde, beskrives på denne måde: »Der foretoges uberettigede indskrænkninger af demokratiet, grove krænkelse af den socialistiske retsorden og grundløse repressalier«.

Bogen er som så megen sovjetisk ideologisk litteratur en katalog over ønskedrømme. Indadtil vil man skabe »et nyt menneske, som harmonisk forener åndelig rigdom, udadtil moral og god fysisk form«. Til den ende har man opstillet en moralkodeks omfattende hengivenhed for kommunismens sag, kærlighed til det socialistiske fædreland, stærk pligtfølelse over for samfundet, ærlighed og sanddhed, moralsk renhed, enkelhed og beskedenhed, gensidig agtelse inden for familien, uforsonlighed over for fjender af

kommunismen etc. Udadtil vil man energisk og utrætteligt arbejde for »alle antiimperialistiske og fredsvenlige kræfters fælles internationale sag, kampen for fred, folkenes sikkerhed, demokrati og socialisme«.

Hvis det er rigtigt, at et sandfærdigt forhold til fortiden er en betingelse for at kunne udstikke retningslinier for fremtiden, står det ilde til med sovjetregimets fremtid. Men det er jo ikke sikkert, at det er rigtigt.

Bent Jensen

NIELS ERIK ROSENFELDT: *Knowledge and Power. The Role of Stalin's Secret Chancellery in the Soviet System of Government.* Københavns Universitets Slaviske Institut. Studier 5. København, 1978. 219 s. 96,20 kr.

NIELS ERIK ROSENFELDT: *Stalinstyrets nervecenter. Nye studier i kilderne til det sovjetiske kommunistpartis hemmelige kancelli.* Københavns Universitets Slaviske Institut. Rapporter 2. København, 1980. 131 s.

Rosenfeldt har stillet det i og for sig indlysende, men hidtil stort set ubehandlede og ubesvarede spørgsmål: hvordan var Stalin i stand til at styre Sovjetunionen i 1930'erne og fremefter, når han i samme periode ødelagde partiapparat, ministerier og nærmeste medarbejdere? For at Stalin rent bogstaveligt selv skulle have kunnet behandle alle spørgsmål må naturligvis forekomme helt urimeligt. Der må have været et apparat og nogle personer til at bistå ham.

Problemet har naturligvis været og er stadigvæk mangelen på sovjetiske kilder til at kaste lys over dette vigtige spørgsmål. Da der ikke er udsigt til nogen forandring i denne begrædelige tilstand, har Rosenfeldt sat sig for at undersøge, hvad det sparsomme, eksisterende materiale kan sige. Det har, som han selv siger, været som at lede efter nåle i en høstak, et møjsommeligt og ikke misundelsesværdigt, men meget nyttigt arbejde. En hovedkilde er det såkaldte Smolensk-arkiv, der indeholder materiale fra parti hovedkvarteret i byen Smolensk. Dette materiale blev erobret af tyskerne under II Verdenskrig og er efter krigen blevet anbragt i The National Archives i Washington, hvor det er tilgængeligt for forskningen. En anden kategori af kilder er erindringer skrevet af tidligere sovjetiske partifolk og embedsmænd, især sådanne som har forladt Sovjetunionen. Hertil kommer spredte oplysninger i værker offentliggjort i Sovjetunionen.

Stykke for stykke føjes de sparsomme oplysninger sammen til et brudstykke, og læseren føres med i en udvikling, der begynder med oprettelsen af et særligt kontor i partiapparatet kort efter magtovertagelsen i 1917. Dette var begyndelsen til Centralkomiteens hemmelige afdeling bemandet med specialister på alle vigtige områder: industri, landbrug, udenrigspolitik, international kommunisme, militærvæsen osv. Mange af disse specialister var samtidig Stalins rådgivere, og efterhånden kom dette apparat mere og mere til at fungere som den egentlige regering – den kommunistiske kirkes konsistorium, som man har kaldt apparatet. Mens de formelle organer blev mere og mere afmægtige, styrkedes det hemmelige apparat, der samtidig smeltede sammen med Stalins personlige sekretariat. I midten af 1930'erne blev dette apparat enten erstattet eller dubleret af en »specialektor«, der efterhånden gennemtrængte hele samfundet, og som ikke mindst var orienteret mod politiopgaver.

De to bøger er ikke morskabslæsning, man skal holde ørerne stive under den detaljerede gennemgang af det fragmentariske materiale. Men resultatet er fascinerende.

Bent Jensen